DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 25 maj 2000 *

I mål C-50/99,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG), från Tribunal de grande instance de Paris (Frankrike), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Jean-Marie Podesta

och

Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA) m.fl.,

angående tolkningen av artikel 119 i EG-fördraget (artiklarna 117—120 i EG-fördraget har ersatts av artiklarna 136—143 EG),

meddelar

* Rättegångsspråk: franska.

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden D.A.O. Edward samt domarna L. Sevón, P.J.G. Kapteyn (referent), P. Jann och M. Wathelet,

generaladvokat: J. Mischo,

justitiesekreterare: byrådirektören L. Hewlett,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Jean-Marie Podesta, genom advokaten B. Canciani, Paris,

— Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA) m.fl., genom advokaten B. Serizay, Paris,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom A. Aresu, rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid förhandlingen den 9 december 1999 av: Jean-Marie Podesta, företrädd av advokaten S. Formé, Paris, Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA) m.fl., företrädda av advokaten B. Serizay, och kommissionen, företrädd av H. Michard, rättstjänsten, i egenskap av ombud,

och efter att den 20 januari 2000 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Tribunal de grande instance de Paris har genom beslut av den 12 januari 1999, som inkom till domstolen den 16 februari samma år, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG) ställt en fråga om tolkningen av artikel 119 i EG-fördraget (artiklarna 117—120 i EG-fördraget har ersatts av artiklarna 136—143 EG).

2 Frågan har uppkommit i samband med en talan som väckts av Jean-Marie Podesta mot Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA), Union interprofessionnelle de retraite de l'industrie et du commerce (UIRIC), Caisse générale interprofessionnelle de retraite pour salariés (CGIS), Association générale des institutions de retraite des cadres (AGIRC) och Association des régimes de retraite complémentaire (Arrco) (nedan kallade pensionskassorna).

Gemenskapsrätten

3 Rådets direktiv 86/378/EEG av den 24 juli 1986 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om företags- eller yrkesbaserade

system för social trygghet (EGT L 225, s. 40; svensk specialutgåva, område 5, volym 4, s. 83) har ändrats genom rådets direktiv 96/97/EG av den 20 december 1996 (EGT L 46, 1997, s. 20).

4 Enligt fjortonde övervägandet i ingressen till direktiv 96/97 "ogiltigförklarar [domen av den 17 maj 1990 i mål C-262/88, Barber (REG 1990, s. I-1889; svensk specialutgåva, volym 10, s. 407)] automatiskt vissa bestämmelser i rådets direktiv 86/378/EEG... när det gäller löntagare".

5 Artikel 2.1 i direktiv 86/378, i dess lydelse enligt direktiv 96/97, har följande lydelse:

"Med företags- eller yrkesbaserade system för social trygghet menas system som inte regleras av direktiv 79/7/EEG, vilkas syfte är att ge dem som arbetar, både anställda och egna företagare, i ett företag eller i en grupp av företag, inom ett område för ekonomisk verksamhet eller yrkessektor eller grupp av sådana sektorer, förmåner som skall komplettera förmånerna enligt lagstadgade system för social trygghet eller ersätta dessa, vare sig deltagandet i sådana system är obligatoriskt eller frivilligt."

6 I artikel 2.1 första meningen i direktiv 96/97 föreskrivs följande:

"Varje bestämmelse som syftar till att genomföra detta direktiv, när det gäller arbetstagare, måste omfatta alla förmåner som härrör från anställningstiden efter den 17 maj 1990 och skall tillämpas retroaktivt till den dagen, utan att det påverkar rättigheter för de arbetstagare eller deras förmånsberättigade anhöriga som före den dagen har väckt talan vid domstol eller inlett ett likvärdigt förfarande enligt nationell lag."

7 Enligt artikel 3 i direktiv 96/97 skulle medlemsstaterna sätta i kraft de lagar eller andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 1 juli 1997 och genast underrätta kommissionen om detta.

Nationell rätt

8 Artikel L. 921-1 i den franska lagen om social trygghet föreskriver att "de kategorier arbetstagare som obligatoriskt omfattas av ålderspension inom ramen för det allmänna systemet för social trygghet eller inom ramen för de socialförsäkringar som gäller för jordbruket samt de före detta arbetstagare som ingår i samma kategori, som inte omfattas av ett tilläggspensionssystem som förvaltas av ett tilläggspensionsinstitut med tillstånd enligt detta kapitel eller kapitel I i artikel 1050 i code rural (landsbygdslagen), skall obligatoriskt vara anslutna till något av dessa institut".

9 I enlighet med artikel L. 921-4 i lagen om social trygghet är tilläggspensionssystemen för arbetstagare inrättade genom nationella branschövergripande avtal, och de genomförs av tilläggspensionsinstitut och av sammanslutningar av dessa institut. För övrigt skall sammanslutningarna säkerställa kompensation för sådana transaktioner som genomförs av de tilläggspensionsinstitut som är anslutna till dem.

10 I artikel L. 922-4 i denna lag föreskrivs:

"Sammanslutningarna av tilläggspensionsinstitut är civilrättsliga juridiska personer utan vinstsyfte som utför en uppgift av allmänt ekonomiskt intresse. De är partssammansatta och administreras gemensamt av anslutna medlemmar eller deltagande medlemmar, såsom dessa definieras i artikel L. 922-2, eller av deras representanter.

De ges tillstånd att verka genom kungörelse av ministeriet med ansvar för social trygghet.

De har till syfte att genomföra de bestämmelser som föreskrivs i de avtal som nämns i artikel L. 921-4 samt de beslut som fattats med tillämpning av dessa avtal av de arbetsgivare och arbetstagare som undertecknat dem, för detta ändamål samlade i en partssammansatt kommission, och i synnerhet att säkerställa kompensation för de transaktioner som genomförs av de tilläggspensionsinstitut som ingår i dessa sammanslutningar."

11 I artikel L. 913-1 i lagen om social trygghet föreskrivs att ingen bestämmelse som innebär diskriminering på grund av kön får, vid äventyr av ogiltighet, tas in i sådana avtal och överenskommelser som omfattas av artikel L. 911-1. Förbudet hindrar emellertid inte att bestämmelser antas om skydd för kvinnor vid moderskap, och det är inte tillämpligt på bestämmelser om fastställelse av pensionsålder och om villkoren för beviljande av efterlevandepension.

12 Följande föreskrivs i artikel 2 i det nationella kollektivavtalet av den 14 mars 1947 om pensioner och försäkringar för tjänstemän (nedan kallat 1947 års kollektivavtal), i dess lydelse av den 9 februari 1994:

"Från och med den 1 april 1947 skall samtliga företag som ingår i en sammanslutning ansluten till MEDEF [Mouvement des entreprises de France]

— ...

— till institutet i fråga betala samtliga de avgifter som anges i artikel 6 i avtalet och i artikel 36 i bilaga I till detta avtal. De avgifter som skall betalas enligt dessa artiklar skall tas ut genom avdrag från medlemmarnas löner."

13 I artikel 12 första stycket i bilaga I till kollektivavtalet, i dess ändrade lydelse, föreskrivs följande:

"Änkan till en medlem har rätt till...

a) vid dödsfall som inträffat före den 1 mars 1994, ett efterlevandebidrag, vid fyllda 50 år, som beräknas på ett antal poäng som motsvarar 60 procent av de poäng som intjänats av den avlidne medlemmen,

b) vid dödsfall som inträffat efter den 1 mars 1994, ett efterlevandebidrag, vid fyllda 60 år, som beräknas på ett antal poäng som motsvarar 60 procent av de poäng som intjänats av den avlidne medlemmen."

14 I artikel 13d första stycket i samma bilaga anges följande:

"Änklingen till en medlem har rätt till...

a) vid dödsfall som inträffat före den 1 mars 1994, ett efterlevandebidrag, vid fyllda 65 år, som beräknas på ett antal poäng som motsvarar 60 procent av de poäng som intjänats av den avlidna medlemmen...,

b) vid dödsfall som inträffat efter den 1 mars 1994, ett efterlevandebidrag som beräknas på sätt som anges i artikel 12 första stycket b."

15 Av artikel 1 i avtalet av den 8 december 1961 framgår följande:

"De företag som är medlemmar i en organisation ansluten till MEDEF, CGPME eller UPA, samt de företag för vilka detta avtal är tillämpligt med stöd av utsträcknings- eller utvidgningsföreskrifter... skall ansluta sina anställda till ett tilläggspensionsinstitut..."

16 Enligt ett ändringsavtal från år 1994 kan änkan och änklingen till en medlem i AGIRC-systemet, med anledning av ett dödsfall som inträffat efter den 1 mars 1994, erhålla efterlevandepension till fullt belopp när de har uppnått 60 års ålder (eller till reducerat belopp vid 55 års ålder). I ett avtal från år 1996 skedde även en utjämning av villkoren för utbetalning av efterlevandepension inom ramen för Arrco-systemet till 55 år med anledning av dödsfall som inträffat efter den 1 juli 1996.

Bakgrund och tolkningsfrågan

17 Marielle Podesta, chefstjänsteman inom läkemedelsindustrin, betalade under 35 år in avgifter för tilläggspension till pensionskassorna.

18 Vid hennes bortgång den 3 december 1993 begärde Jean-Marie Podesta att pensionskassorna till honom, i hans egenskap av förmånstagare, skulle betala efterlevandepension, det vill säga hälften av den pension som skulle ha utgått till hans hustru.

19 Dessa organ vägrade att tillmötesgå hans begäran med motiveringen att han ännu inte hade uppnått den ålder om 65 år som fastställts för att änklingar skall kunna erhålla efterlevandepension efter en avliden hustru.

20 Mot denna bakgrund väckte Jean-Marie Podesta talan den 18 november 1996 vid den nationella domstolen med yrkande om att pensionskassorna skulle förpliktas att till honom betala efterlevandepension med retroaktiv verkan från dagen för hans hustrus dödsfall, jämte ränta och annan ersättning som fastställts i lag. Han anförde att bestämmelserna i bilaga I till 1947 års kollektivavtal, i ändrad lydelse, enligt vilka en änkling måste ha fyllt 65 år för att erhålla efterlevandepension efter en avliden hustru, när motsvarande åldersgräns för änkor har fastställts till 60 år, innebär ett åsidosättande av principen om lika lön för män och kvinnor.

21 Pensionskassorna invände häremot att tilläggspensionssystemet i fråga inte omfattas av artikel 119 i fördraget. Enligt dem rör det sig nämligen om ett branschövergripande system som förvaltas enligt fördelningsprincipen, som är obligatoriskt tillämpligt på samtliga arbetstagare och som fyller socialpolitiska syften snarare än yrkesrelaterade (det vill säga kravet på solidaritet mellan yrkesverksamma och pensionärer).

22 Tribunal de grande instance anser att tvistens utgång är beroende av tolkningen av artikel 119 i fördraget och har därför beslutat att förklara målet vilande för att ställa följande fråga till EG-domstolen:

"Är artikel 119 i Romfördraget, som befäster principen om lika lön för kvinnor och män, tillämplig på tilläggspensionssystemen AGIRC och Arrco, och utgör

den hinder för att i dessa system införa en diskriminering mellan kvinnor och män beträffande den ålder då dessa kan erhålla efterlevandepension till följd av makes/makas dödsfall?"

Tolkningsfrågans första del

23 Den hänskjutande domstolen önskar med frågans första del få klarhet i huruvida artikel 119 i fördraget är tillämplig på ett sådant tilläggspensionssystem som det som är i fråga i målet vid den nationella domstolen.

24 Domstolen erinrar inledningsvis om att enligt fast rättspraxis skall begreppet lön, enligt definitionen i artikel 119 i fördraget, inte anses innefatta sådana system för social trygghet eller sociala trygghetsförmåner, särskilt ålderspension, som direkt regleras i lagstiftning (domen i det ovannämnda målet Barber, punkt 22, och dom av den 28 september 1994 i mål C-7/93, Beune, REG 1994, s. I-4471, punkt 44).

25 Förmåner som beviljas enligt ett pensionssystem som i huvudsak hänger samman med den anställning som den berörda personen har innehaft anknyter däremot till den lön som denna person har fått och omfattas av artikel 119 i fördraget (se särskilt i detta avseende dom av den 13 maj 1986 i mål 170/84, Bilka, REG 1986, s. 1607, punkt 22, svensk specialutgåva, volym 8, s. 583, domen i det ovannämnda målet Barber, punkt 28, domen i det ovannämnda målet Beune, punkt 46, och dom av den 10 februari 2000 i de förenade målen C-234/96 och C-235/96, Deutsche Telekom, REG 2000, s. I-799, punkt 32).

26 Såsom domstolen upprepade gånger har uttalat är det enbart kriteriet att pension utbetalas till en arbetstagare på grund av anställningsförhållandet mellan honom

och hans tidigare arbetsgivare, det vill säga anställningskriteriet som framgår av ordalydelsen i artikel 119, som kan vara avgörande (domen i det ovannämnda målet Beune, punkt 43, och dom av den 17 april 1997 i mål C-147/95, Evrenopoulos, REG 1997, s. I-2057, punkt 19).

27 För övrigt har domstolen även förklarat att en efterlevandepension som föreskrivs i ett tjänstepensionssystem är en förmån som har sitt ursprung i den avlidna makens anslutning till systemet och omfattas således av tillämpningsområdet för artikel 119 i fördraget (domen i det ovannämnda målet Evrenopoulos, punkt 22).

28 Direktiv 86/378, i dess lydelse enligt direktiv 96/97, ger slutligen inte medlemsstaterna någon rätt att senarelägga tillämpningen av principen om likabehandling av kvinnor och män vad gäller arbetstagares pensionsålder och pensioner till deras efterlevande.

29 Det är mot bakgrund av dessa överväganden som frågans första del skall besvaras.

30 Pensionskassorna har anfört att det tilläggspensionssystem som är i fråga i målet vid den nationella domstolen inte omfattas av artikel 119 i fördraget. De har i detta avseende först och främst gjort gällande att det är fråga om ett system med karaktär av lag som tillämpas obligatoriskt för samtliga arbetstagare och som har socialpolitiska och inte yrkesrelaterade syften.

31 Domstolen erinrar om att med företags- eller yrkesbaserade system för social trygghet skall, enligt artikel 2.1 i direktiv 86/378, i dess lydelse enligt direktiv 96/97, förstås system som inte regleras av rådets direktiv 79/7/EEG av den

19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet (EGT L 6, 1979, s. 24; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 111), vilkas syfte är att ge dem som arbetar, både anställda och egna företagare, i ett företag eller i en grupp av företag, inom ett område för ekonomisk verksamhet eller yrkessektor eller grupp av sådana sektorer, förmåner som skall komplettera förmånerna enligt lagstadgade system för social trygghet eller ersätta dessa, vare sig deltagandet i sådana system är obligatoriskt eller frivilligt.

32 Först och främst framgår det av denna bestämmelses ordalydelse att ett företags- eller yrkesbaserat system för social trygghet kan kännetecknas av att deltagandet är obligatoriskt.

33 Vidare framgår det av handlingarna i målet att det i det aktuella fallet inte rör sig om system för social trygghet som är avsedda att omfatta hela befolkningen eller samtliga arbetstagare. I AGIRC:s fall avses nämligen endast tjänstemännen i de företag som är anslutna till ett system som i sin tur ingår i denna sammanslutning, medan Arrco omfattar de system till vilka endast arbetstagare är anslutna.

34 Såsom generaladvokaten har anfört i punkterna 48—50 i sitt förslag till avgörande är inte det förhållandet att den nationella lagstiftaren utsträcker tillämpligheten av de företags- eller yrkesbaserade systemen till olika kategorier av arbetstagare tillräckligt för att dessa system inte skall anses omfattas av artikel 119 i fördraget eller av artikel 2 i direktiv 86/378, i dess lydelse enligt direktiv 96/97, när det framgår att dessa system i princip är avsedda för nuvarande eller tidigare arbetstagare i de företag som är i fråga.

35 När det slutligen gäller argumentet att det tilläggspensionssystem som är i fråga i detta fall har socialpolitiska och inte yrkesrelaterade syften, erinrar domstolen om att det av fast rättspraxis följer att socialpolitiska, statsorganisatoriska, etiska

eller till och med budgetmässiga hänsyn, som har haft eller som har kunnat ha betydelse när den nationella lagstiftaren infört systemet, inte kan tillåtas överväga om pensionen endast gäller en särskild kategori arbetstagare, om den är direkt beroende av fullgjord tjänstgöringstid och om den beräknas efter senaste lön (domarna i de ovannämnda målen Beune, punkt 45, och Evrenopoulos, punkt 21).

36 Pensionskassorna har för övrigt gjort gällande att systemet i fråga förvaltas enligt fördelningsprincipen, vilket kräver jämvikt mellan de avgifter som betalas in och de belopp som betalas ut.

37 Det är i detta avseende tillräckligt att konstatera att det utifrån sättet för finansiering och förvaltning av ett pensionssystem inte går att avgöra om ett sådant system omfattas av tillämpningsområdet för artikel 119 i fördraget eller inte (se domen i det ovannämnda målet Beune, punkt 38).

38 För övrigt har domstolen i det ovannämnda målet Evrenopoulos slagit fast att artikel 119 i fördraget är tillämplig på ett företags- eller yrkesbaserat system som förvaltas genom fördelning.

39 Till sist har pensionskassorna gjort gällande att det aktuella systemet är ett system där avgifterna är fastställda men däremot inte förmånerna, vilket innebär att arbetsgivaren inte har någon skyldighet att garantera sina tidigare arbetstagare en

viss bestämd eller bestämbar förmånsnivå, beräknad i förhållande till anställningens längd och den senaste lönen.

40 På denna punkt konstaterar domstolen endast, såsom generaladvokaten har gjort i punkterna 57 och 58 i sitt förslag till avgörande, att det av pensionskassornas egna uppgifter och de broschyrer som bifogats Jean-Marie Podestas inlaga framgår att de förmåner som beviljas står i proportion till den senaste lönen.

41 Av vad ovan anförts följer att artikel 119 i fördraget är tillämplig på tilläggspensionssystem, såsom det system som är i fråga i målet vid den nationella domstolen.

Tolkningsfrågans andra del

42 Den hänskjutande domstolen önskar med frågans andra del få klarhet i huruvida artikel 119 i fördraget utgör hinder för diskriminering mellan manliga och kvinnliga arbetstagare när det gäller den ålder vid vilken maken/makan har rätt till efterlevandepension efter dessa arbetstagares dödsfall.

43 Eftersom sökanden i målet vid den nationella domstolen inte har uppnått 65 års ålder, kan han inte göra anspråk på betalning av efterlevandepension med anledning av sin hustrus dödsfall, medan änkor kan göra gällande denna rätt när de har fyllt 60 år.

44 Domstolen erinrar i detta avseende om att den likabehandling i fråga om tjänstepensioner som krävs enligt artikel 119 i fördraget enligt fast rättspraxis kan åberopas såvitt gäller sådana förmåner som är hänförliga till anställningsperioder som har fullgjorts efter den 17 maj 1990, det vill säga dagen för domen i det ovannämnda målet Barber (se i detta avseende dom av den 28 september 1994 i mål C-28/93, Van den Akker m.fl., REG 1994, s. I-4527, punkt 12).

45 Härav följer att likabehandling måste gälla i tjänstepensionssystemen från och med den 17 maj 1990 (domen i det ovannämnda målet Van den Akker m.fl., punkt 14).

46 Artikel 119 i fördraget är således tillämplig på tilläggspensionssystem, såsom det system som är aktuellt i målet vid den nationella domstolen, och utgör hinder för att det enligt dessa system efter den 17 maj 1990 sker en diskriminering mellan manliga och kvinnliga arbetstagare beträffande den ålder då deras make/maka kan erhålla efterlevandepension med anledning av dessa arbetstagares dödsfall.

Rättegångskostnader

47 De kostnader som har förorsakats kommissionen, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 12 januari 1999 har ställts av Tribunal de grande instance de Paris — följande dom:

Artikel 119 i EG-fördraget (artiklarna 117—120 i EG-fördraget har ersatts av artiklarna 136—143 EG) är tillämplig på tilläggspensionssystem, såsom det system som är aktuellt i målet vid den nationella domstolen, och utgör hinder för att det enligt dessa system efter den 17 maj 1990 sker en diskriminering mellan manliga och kvinnliga arbetstagare beträffande den ålder då deras make/maka kan erhålla efterlevandepension med anledning av dessa arbetstagares dödsfall.

Edward Sevón Kapteyn

Jann Wathelet

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 25 maj 2000.

R. Grass

Justitiesekreterare

D.A.O. Edward

Ordförande på femte avdelningen